

11. Стенограмма внеочередной 9-й сессии Верховного Совета БССР девятого созыва от 13-14 апреля 1978 г. // Национальный архив Республики Беларусь. – Ф. 968. – Оп. 1. – Д. 1291. – 264 л.
12. О принятии и объявлении Конституции (Основного Закона) Белорусской Советской Социалистической Республики: Декларация Верховного Совета Белорусской Советской Социалистической Республики, 14 апреля 1978 г., №1913-IX // Собрание законов, указов Президиума Верховного Совета Белорусской ССР, постановлений и распоряжений Совета Министров Белорусской ССР. – 1978. – №11. – Ст. 296. – С. 198.

Курьянович А.В. Конституція Білоруської РСР 1978 р.: розробка, проекти, прийняття

На основі оригінальних архівних джерел, багато з яких вводиться в науковий обіг уперше, відтворюється конституційний процес в Радянській Білорусі в період "розвинутого соціалізму". Аналізується склад і діяльність Конституційної комісії, вплив на неї партійної влади. Суттєва увага приділяється проектам Конституції БРСР 1978 р.

Ключові слова: конституційний процес, проект, депутат, Верховна Рада, розробка, редакція

Kuryanovich A.V. Constitution of Belarussian SSR 1978 : development, projects, acceptance

On the basis of the original archived sources, many of that are entered in a scientific turn first, a constitutional process is recreated in Soviet Belarus in the period of the "developed socialism". Composition and activity of the Constitutional commission are analysed, influence on her party authorities. Substantial attention is spared to the projects of Constitution BSSR 1978

Keywords: constitutional process, project, deputy, Supreme Soviet, development

УДК: 94:321.64:172.15(477)"1990/2005"

Е. С. Андрющенко

КОНФЛІКТИ, РОЗКОЛИ І СПРОБИ ОБ'ЄДНАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛІСТИЧНОМУ РУСІ (1990–2005 рр.)

Стаття присвячена дослідженню стосунків між суб'єктами українського націоналістичного руху 1990-2005 років. Розглянуто причини та характер конфліктів між націоналістичними організаціями. Описано найбільші партійні розколи. Проаналізовано спроби об'єднання праворадикальних формувань.

Ключові слова: націоналізм, об'єднання, розкол, конфлікт, ДСУ, УНА-УНСО, ОУН, КУН, «Тризуб».

Український націоналістичний рух, що розгорнув активну діяльність наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття, ніколи не був єдиним, монолітним середовищем. Ця частина вітчизняного політичного спектру за часів незалежності була представлена декількома основними партіями, навколо яких зазвичай гуртувались ідеологічно близькі, але менш впливові політичні та громадські утворення.

Час від часу з вуст лідерів націоналістичних організацій лунала теза про необхідність об'єднання «всіх патріотичних сил». Але на практиці різні праворадикальні структури так і не спромоглися утворити єдиний рух.

Крім того, вже існуючі партії та організації переживали розколи внаслідок внутрішніх конфліктів. Подібні процеси відбуваються у вітчизняному політикумі і сьогодні, що підкреслює актуальність даної роботи.

У вітчизняній історіографії вказані процеси фактично недосліджені. При написанні статті автор використовував значну джерельну базу: організаційні документи, повідомлення у пресі, спогади учасників подій.

Неспроможність об'єднати ідеологічно близькі організації у єдиний рух, а також розколи вже існуючих політичних утворень не є відмінними рисами пострадянської доби. Якщо говорити про вітчизняний націоналістичний рух, то в першу чергу варто згадати розкол ОУН на «мельниківську» та «бандерівську» фракції. Подальший поділ ОУН (поява третьої фракції – «двійкарів») та паралельна діяльність в еміграції трьох гілок колись єдиної організації автоматично перенеслися і на українські терени. На початку 1990-х років свою діяльність в Україні окремо одна від одної відновили ОУН(р) та ОУН(д). І хоча з вуст членства всіх трьох організацій іноді лунала теза про необхідність возз'єднання ОУН, керівництво всіх трьох фракцій жодного разу не порушувало всерйоз це питання. Мельниківці і надалі називали бандерівців «братовбивцями», бандерівці мельниківців – колаборантами; в той же час обидві фракції вважали «двійкарів» «самозванцями» [1].

Незважаючи на неабиякі амбіції та оптимістичні прогнози, жодній з ОУН не вдалося посісти помітне місце у суспільно-політичних процесах незалежної України. Відносно успішною була хіба що діяльність Проводу революційної ОУН на чолі зі Славою Стецько. При цьому «бандерівці» вирішили відмовитись від широкого використання назви ОУН, залишивши її для невеликої елітарної структури. У 1992 році ними було ініційовано створення організації Конгрес українських націоналістів (КУН). Спочатку КУН, який очолила Слава Стецько, вбачався в якості міжорганізаційного об'єднання всіх націоналістичних сил. Однак цей проєкт не мав успіху (більшість організацій відмовилася від такого формату співпраці, в тому числі – через негативне ставлення до Слави Стецько), і наступного року КУН було зареєстровано як політичну партію. Керівництво ОУН(р) тоді намагалося втілити ідею про націоналістичну структуру з трьох організацій: власне ОУН мав бути проводом, КУН – займатися політичною сферою; ще одна організація мала відповідати за

силову підтримку (це мало метафоричну назву «теорія птаха»: націоналістичне середовище зображували у вигляді птаха, а відповідні названі структури – у вигляді голови та двох крил) [2]. «Силовим крилом» стала створена у 1993 році Громадська спортивно-патріотична організація «Тризуб» імені Степана Бандери. Декілька років поспіль ці три організації доволі результативно взаємодіяли, але наприкінці 1990-х років це об'єднання розпалося.

Слід зауважити, що взаємна критика різних відгалужень ОУН мала саме діаспорні корені та була механічним продовженням конфліктів, що мали місце у минулі десятиліття. Інша ситуація прослідковувалася серед тих організацій, які були створені наприкінці перебудови та у перші роки незалежності неемігрантським середовищем. Ця частина українських націоналістів у вказаний період вийшла з національно-демократичного середовища. Найбільш радикальні активісти після тривалих дискусій виходять з лав демократичних організацій (в першу чергу – Народного руху України та Української республіканської партії), критикуючи їхнє керівництво за компроміси з опонентами та поміркованість у національному питанні. Саме так у 1990-1991 роках виникли Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна самостійність України» (ДСУ), Українська національна асамблея та Соціал-національна партія України.

Політична партія ДСУ була заснована у квітні 1990 року двома дисидентами – Зеновієм Красівським та Іваном Кандибою. Протягом 1991-1992 років до партії прийшло нове покоління кадрів, серед яких було чимало вихідців з інших організацій, в першу чергу – з УРП. Незабаром вони зайняли домінуючі позиції в ДСУ.

Паралельно в Україні формується ще одна націоналістична сила – Українська національна асамблея. Біля витоків партії стояли представники Спілки незалежної української молоді (СНУМ), а точніше – її націоналістичної фракції на чолі з Дмитром Корчинським. У 1990 році ця частина Спілки увійшла до Української міжпартійної асамблеї (УМА), яка на початку свого існування була об'єднанням різних за ідеологією та напрямком діяльності організацій. Поступово УМА перетворилася на більш монолітне утворення націоналістичного спрямування. Значна частина прихильників інших ідеологій вийшла з УМА, а Григорія Приходька на посаді голови організації змінив Юрій Шухевич. Восени 1991 року УМА було перейменовано на Українську національну асамблею.

СНПУ так само було засновано представниками більш поміркованих організацій. У 1991 році біля витоків партії стояли Ярослав Андрушків та Юрій Криворучко (Варта Руху – неформальне «силове крило НРУ»), Олег Тягнибок (львівське Студентське братство) та Андрій Парубій (організація української молоді «Спадщина»).

У 1992 році УРП стала ґрунтом для ще однієї націоналістичної організації – Української консервативної республіканської партії (УКРП). Під час III з'їзду партії з її лав вийшов Степан Хмара, який разом з групою прихильників заснував УКРП.

Незважаючи на одні (або принаймні близькі) ідеологічні орієнтири, вітчизняні націоналістичні організації дуже часто знаходились у стані конфлікту. Цей конфлікт міг бути як прихованим (відмова від співпраці, взаємна критика на неофіційному рівні), так і відкритим (публічна критика, іноді – фізичне протистояння). Як приклад «холодної війни» організацій можна згадати стосунки УНА (точніше, більшою мірою воєнізованої структури партії – УНСО) та «Тризубу»: явної ворожнечі не було, але дружніх стосунків – теж (те ж саме можна сказати про ставлення обох формувань до СНПУ). Інший характер мали відносини УНА-УНСО та ДСУ в середині 90-х років минулого століття: це було відкрите запекле протистояння [3], хоча декількома роками раніше мали місце приязні стосунки та співпраця. Обидві ці організації піддавалися критиці з боку більш поміркованого КУН: УНА – за елементи лівих ідей, анархізму та панславізму, ДСУ – за занадто радикальний етнічний націоналізм.

Варто зауважити, що іноді взаємовідносини регіональних осередків вказаних організацій йшли врозріз із тенденціями та настроями «нагорі». Наприклад, при загальному нейтралітеті потужні місцеві відділення могли ворогувати (як було з УНСО та «Тризубом» у Тернополі). Іноді було навпаки: осередки організацій, що конфліктували між собою, на місцях могли ситуативно об'єднуватись. Доволі часто (особливо – у східних та південних регіонах, де активних прихильників націоналізму було небагато) представники різних

Що стосується причин цих конфліктів, то вони є цілком характерними для будь-яких політичних сил. У публічній риторичі зазвичай лунали взаємні звинувачення щодо ідеологічної складової (наприклад, в середині 1990-х років УНА небезпідставно звинувачували у відході від ідей українського націоналізму) або форм та методів діяльності (або занадто радикальних, або занадто поміркованих). Однак сьогодні значна частина учасників тих подій погоджується, що реальними причинами конфліктів були або особиста неприязнь (наприклад, одна частина націоналістів, як вже було згадано, не сприймала Славу Стецько, інша – Дмитра Корчинського і т.д.), або, найчастіше, боротьба за прихильників та виборців. Іноді розбіжності (як між організаціями, так і між окремими їх представниками) виникали навколо тактичних питань: чи припустима співпраця з владою, чи варто підтримувати того чи іншого кандидата, чи є припустимою агітація та пропаганда російською мовою і т.п.

Не тільки протистояння між основними структурами не дозволяло націоналістам утворити єдиний рух. Подібно до ОУН, деякі сучасні організації праворадикального спрямування неодноразово переживали процес розколу. Під розколом мається на увазі не просто вихід значної кількості членства (або окремих лідерів) з лав вказаних організацій, але й створення ними подібних за сутністю та ідейними засадами (а іноді – і за назвою) формувань. Зрозуміло, що після розколу колишні соратники зазвичай знаходились не в найкращих стосунках, що також не додавало єдності націоналістичному рухові.

Прослідкуємо історію найбільш помітних розколів серед українських націоналістів 1990-х – початку 2000-х років.

Серед всіх націоналістичних організацій доби незалежності найчастіше з кризами та розколами за роки свого існування зіштовхувалася УНА-УНСО. Це можна пояснити значною кількістю активістів, ідеологічною нестійкістю деяких керівників, а також резонансом навколо партії, який перетворив її назву на певний «бренд».

Перші внутрішні конфлікти в УНА почалися у 1992–1993 роках, коли організація дещо дистанціювалася від традиційного українського націоналізму (в ідеології з'явилися елементи лівих течій, анархізму і т.п.). Це викликало незадоволення певної частини членів УНА. З її складу вийшла, зокрема, Дрогобицька сотня УНСО на чолі з Василем Іванишином, що незабаром стала основою для нової організації – «Тризубу» імені Степана Бандери (яку і очолив Іванишин). У 1994 році лави партії (щоправда, не назавжди) залишив її формальний голова – Юрій Шухевич. Коментуючи цей вчинок, він доволі різко висловився про той шлях, яким пішла організація засудивши, зокрема, кадрову політику та панславістські настрої проводу [5]. Деякі ЗМІ бачили причину в іншому, а саме у конфлікті старшого та молодшого поколінь [6]. Керівництво УНА туманно пояснило причину відходу Шухевича «рядом особистих проблем» та додало: «п. Юрій Шухевич залишився для організації одним з найбільших авторитетів, думки, зауваження і побажання, котрого уважно розглядаються керівництвом, впливають на вироблення політичної лінії УНА-УНСО» [7]. Новим головою УНА став депутат Верховної Ради Олег Вітович.

У 1997 році з УНА-УНСО вийшов Дмитро Корчинський та група його прибічників. На організаційному з'їзді провід організації вказав Корчинському на низку його помилок та прорахунків, яких він не визнав. Крім того, однопартійці відмовилися йти на парламентські вибори із запропонованою ним програмою [8]. В результаті Корчинський написав заяву про вихід. У своїх спогадах він пояснив це «кризою жанру» організації [9, с. 380]. З відходом Корчинського партія втратила його особисті зв'язки та деякі джерела фінансування, що не могло не вплинути на хід передвиборчої кампанії.

У 1999 р. новим головою УНА став Андрій Шкіль (формально партією тепер керував провід з семи чоловік, однак очолив провід саме він). У 2001 р., коли значна частина керівництва організації (в тому числі – Шкіль) перебувала в ув'язненні по «справі дев'ятого березня» (масові заворушення під час акції «Україна без Кучми»), тими її членами, які знаходились на волі, було проведено черговий з'їзд, на якому головою партії обрали Миколу Карпюка, а його першим заступником – Едуарда Коваленка. Ув'язнені з цим не погодились і відмовились визнавати нове керівництво. Коваленко (колишній водій Шкіля) мав незначний авторитет серед «унсовців» та через деякий час заробив репутацію провокатора, що працює на користь влади. Це стало початком розколу в УНА-УНСО.

Розкол продовжився у 2003 році. Юридично головою УНА-УНСО був Коваленко, який мав всі необхідні документи. Спочатку з лав партії вийшов колишній нардеп Юрій Тима, який роком пізніше створив свою громадську організацію під такою ж аббревіатурою, однак розшифровувалась вона по-іншому: «Українська народна асамблея – Українська національна солідарна організація». Частина людей перейшла до його структури. Андрій Шкіль (тепер – вже депутат Верховної Ради), з яким лишалася найбільша кількість прихильників, також зареєстрував громадську організацію УНА-УНСО («Українська національна асоціація – Українська народна самооборона»).

Однак незабаром виник конфлікт між Шкілем та двома неформальними лідерами УНСО – Русланом Зайченком та Ігорем Мазуром. Двох останніх Шкіль виключив з організації, однак за ними пішла переважна більшість її членів [10]. Це сталося восени 2004 року, і цей момент можна вважати остаточним розколом УНА-УНСО. Фактично одночасно існувало 4 організації: А.Шкіля, Е.Коваленка, Р.Зайченка та Ю.Тими.

У 2004 році, напередодні президентських виборів, Едуард Коваленко підтримав своє сумнівне реноме: Києвом «на підтримку Віктора Ющенка» крокували «члени УНА-УНСО» (насправді – проплачена масовка), які вигукували нацистські гасла [11].

Вказані організації функціонували, не визнаючи одна одну, називаючи колишніх соратників «клонами» та «розкольниками», а також намагаючись затвердитись у статусі «справжньої УНСО» (подібні тенденції характерні для багатьох радикальних організацій світу, наприклад – Ірландської республіканської армії). З огляду на це іноді відбувалося «переписування історії» організації – місце та роль одних її представників перебільшувалось, інших навпаки «забували».

Об'єднавчі процеси в УНА-УНСО почалися восени 2005 р. Відбулося декілька з'їздів організації (тієї частини, яка пішла разом із Зайченком та Мазуром). В Коваленка вдалося отримати всі необхідні партійні документи. Офіційним головою УНА знову став Юрій Шухевич, що повернувся до лав партії. Також до «УНА-УНСО Шухевича» приєдналися авторитетні керівники, які до цього перебували у організації Юрія Тими – Микола Карпюк та Валерій Бобрович. Хоча повного возз'єднання не відбулося (відгалуження Тими та Шкіля формально продовжували існувати), однак наймасовіша з вказаних організацій набула легітимності як у символічній (повернення Шухевича), так і в юридичній (отримання реєстраційних документів партії УНА) площині.

Двома роками пізніше УНСО було зареєстровано як громадську організацію. На цей раз у документі аббревіатура розшифровувалась як «Українська націоналістична самооборона» (назву зі словом «народна» «зайняв» Шкіль, однак неофіційно «унсовці» використовують традиційну назву). УНА-УНСО Андрія Шкіля та Юрія Тими також формально продовжують існувати, однак жодної їхньої діяльності, окрім функціонування відповідних інтернет-сайтів, за останні роки помічено не було.

На відміну від УНА-УНСО, ДСУ завжди була малочисленною організацією (керівництво наголошувало, що робить ставку не на кількість, а на якість), однак ця структура також пережила розкол.

Хоча формальним головою партії у 1991–1992 роках був Іван Кандиба (Зеновій Красівський помер восени 1991 р.), реальним лідером в цей час стає молодий виходець з УРП Роман Коваль. Поступово серед Проводу ДСУ визріває думка щодо необхідності зміни керівника. Абсолютна більшість схилилася до підтримки кандидатури Ковалю, однак той не погоджувався, не бажаючи виглядати в очах інших ініціатором усунення Кандиби. Врешті решт в Ковалю виникає «авантюрний план» – запросити до ДСУ безпартійного народного депутата України Володимира Шлемка з Івано-Франківська та призначити його головою ДСУ. Після певних вагань той погодився.

На наступних Зборах, які відбулися 12-13 грудня 1992 року в Києві, новим Головою партії було обрано Володимира Шлемка, його заступником – Романа Ковалю, а Івана Кандибу задля уникнення конфлікту було призначено Почесним головою ДСУ. Однак незабаром Кандиба, який був прихильником ідеї відродження ОУН на теренах України, разом з групою прихильників вийшов з ДСУ. Він створив нову організацію, яка отримала назву «ОУН в Україні» (ОУНвУ). За собою Кандиба залишив право на назву друкованого органу ДСУ – газети «Нескорена Нація». Вона стала виданням ОУНвУ, а члени ДСУ заснували нову газету зі схожою навою – «Незборима Нація».

Тим часом в ДСУ виникає конфлікт між Володимиром Шлемком та Романом Ковалем. Провід організації зрозумів, що помилився з вибором голови. Діяльність Шлемка на цій посаді не влаштувала членів партії. Проте той не погодився піти з посади, намагаючись усунути Ковалю та його прибічників. Восени 1993 р. Шлемко своїм наказом позбавив власного заступника всіх посад та виключив з лав ДСУ. Однак значна частина членів організації підтримувала Ковалю, і в результаті 4 грудня у двох містах паралельно пройшло два з'їзди ДСУ. До Києва на підтримку В. Шлемка приїхало 25 делегатів з 5 областей, в той час як його опонент Р. Коваль зібрав у Дніпропетровську 75 своїх прихильників з 16 обласних організацій (всього на той час в Україні діяло 19 обласних осередків ДСУ). Обидва з'їзди проголосили один одного нелегітимними і затвердили своїх лідерів керівниками ДСУ. Певний час дві організації існували паралельно, не визнаючи одна одну, але доволі швидко ДСУ Володимира Шлемка припинила існування, а її члени частково вступили до лав ОУНвУ. З того часу і до кінця існування ДСУ Роман Коваль залишався головою організації. На початку 2000-х років Шлемко передав Ковалю печатку ДСУ, яка весь цей час лишалася в нього [12].

У другій половині 1990-х років в ДСУ стався розкол іншого характеру. Голова Дніпропетровської обласної організації Андрій Якименко в цей час вступив у зтяжний конфлікт з Романом Ковалем [13]. Голова ДСУ намагався змінити обласне керівництво, однак всі документи та печатка лишалися в Якименка. Тому Дніпропетровська обласна організація в цей період діяла фактично «в автономному режимі» [14], іноді роблячи певні кроки всупереч позиції Проводу партії (наприклад, підписавши угоду про співпрацю з УНА-УНСО [15], яка, як вже було зазначено, на рівні керівництва конфліктувала з ДСУ).

Поступово зазнав розколу і вже згаданий союз ОУН-КУН-«Тризуб». У 1999 році «Тризуб» став повністю самостійною організацією. Керівництво КУН створило у складі партії нову структуру, що мала виконувати подібні до «Тризубу» функції – Молодіжний Конгрес українських націоналістів (МКУН). З іншого боку, відбувається низка конфліктів між керівниками КУН та революційної ОУН. Під час одного з цих конфліктів у 2001 році МКУН розірвав стосунки з Конгресом, підтримав ОУН та перетворився на нову націоналістичну організацію – Молодіжний націоналістичний конгрес (МНК). 2001-2003 роки позначились новим протистоянням у націоналістичному таборі – між «Тризубом» та МНК. Почалося все зі взаємних обвинувачень (наприклад, «Тризуб» тоді підозрювали у співпраці з владою), а завершувалося іноді бійками та нападами на офіси.

Як ми бачимо, найбільш поширеними причинами розколів у націоналістичних організаціях були ідеологічні розбіжності, різне бачення політичної ситуації, особисті амбіції лідерів, а також (довести це важко, але такі випадки є цілком вірогідними) – цілеспрямована робота спецслужб, які зазвичай не зацікавлені у піднесенні та активній діяльності радикальних організацій.

Незважаючи на вказані процеси, лідери націоналістичного руху не полишали спроб (хоча б декларативно) об'єднати всі націоналістичні сили країни (іноді передбачався більш широкий формат разом з націонал-демократами). Але жодного разу ці лідери не змогли подолати взаємну неприязнь та відмовитись від амбіцій.

Зазвичай об'єднання близьких за ідеологією політичних сил можливе при наявності певних мобілізуючих обставин, коли заради досягнення спільної мети організації відсувають на другий план міркування конкуренції. В історії незалежної України можна виділити три моменти, коли такі обставини мали місце: проголошення незалежності (1991 рік), кампанія «Україна без Кучми» (2000-2001 роки) та Помаранчева революція (2004 рік).

На момент проголошення незалежності України націоналістичний табір ще не сформувався остаточно, тому й казати про якісь передумови для його об'єднання недоречно.

Під час кампанії «Україна без Кучми» заради досягнення спільної мети об'єдналися різні за ідеологією опозиційні сили – від праворадикальних до лівих. До антипрезидентського табору увійшло чимало націоналістичних організацій: УНА-УНСО, КУН, ДСУ, СНПУ, УКРП. Дещо окремо від інших у цій ситуації знаходився «Тризуб». Керівництво цієї організації заявляло, що блокування з комуністами в будь-якому разі є неприпустимим, і навіть боротьба з президентським режимом не може виправдати таких дій [2]. Під час проведення вуличних акцій «тризубівці» неодноразово здійснювали напади на представників лівих сил, що стало приводом для звинувачень у провокаціях [16]. На цьому ґрунті виник і конфлікт між бійцями «Тризубу» та УНА-

УНСО [17, с. 258]. Щоправда, в окремих ситуаціях (напад на опозиційне наметове містечко перевдягнених в «анархістів» міліцейських курсантів [18]) «Тризуб» все ж ставав у одну лаву з іншими опозиціонерами.

Ще більш широке об'єднання націоналістів та націонал-демократів (цього разу – без участі лівих сил) відбулося під час Помаранчевої революції. Цьому сприяли як масштабність кампанії, так і чітка (принаймні, в очах значної частини виборців) ідентифікація двох основних кандидатів як «проукраїнського» та «проросійського». Більшість націоналістичних організацій активно долучилася до акцій на підтримку кандидатури Віктора Ющенка.

Ситуативне об'єднання (або принаймні зближення та спільна координація дій) націоналістів також відбувалося після резонансних конфліктів тієї чи іншої організації з правоохоронними органами та під час судових процесів проти радикалів. Після подій, відомих як «Чорний вівторок» (бійка представників УНСО з міліцією під час поховання Патріарха Київського Володимира влітку 1995 року) навіть ДСУ, що в цей час конфліктувала з УНА-УНСО, різко виступила проти дій влади [19]. У 1997 році судова справа у відношенні членів «Тризубу» (яких звинувачували у створенні незаконних воєнізованих формувань) у Тернополі об'єднала представників західноукраїнських осередків різних політичних сил, що виступили на підтримку «тризубівців» [20]. У 2000 році значний резонанс викликала акція представників організації «Самостійна Україна», що захопили центральний офіс Комуністичної партії України та виступили з низкою вимог. Подальший судовий процес над учасниками цих подій також об'єднав різні націоналістичні організації. Представниками МКУН, «Тризубу» та Спілки української молоді було створено Комітет молодіжної солідарності «Самостійна Україна» [21]. Інші громадські та політичні структури також неодноразово спільно виступали з вимогами звільнення членів «Самостійної України».

Іншим приводом для тимчасового об'єднання політичних партій (в тому числі – націоналістичних) були виборчі кампанії. Перші спроби такого об'єднання мали місце під час підготовки до парламентських виборів 1998 року, (нагадаємо, це були перші в Україні вибори за змішаною системою). Наприкінці 1996 року низка правих політичних та громадських організацій (КУН, УРП, УКРП, Українська християнсько-демократична партія, Всеукраїнське братство вояків ОУН-УПА, Антибільшовицький блок народів, «Тризуб» та інші) підписала Декларацію про спільні дії. В результаті згодом було утворено виборчий блок «Національний фронт», до якого увійшли КУН, УКРП та УРП. Однак, незважаючи на доволі жваву передвиборчу кампанію та авторитетних кандидатів у списках, блок набрав лише 2,71% голосів. Інший блок, що отримав назву «Менше слів», створили ДСУ (яка перед тим планувала увійти до «Національного фронту») та СНПУ. Однак цей проект зміг завоювати симпатії лише 0,16% виборців. Окремо від всіх цього разу йшла УНА, яка набрала 0,39%.

На виборах 2002 року єдиною націоналістичною партією, що йшла у блоці (щоправда, лише з більш поміркованими націонал-демократами), став КУН, що увійшов до блоку «Наша Україна». УНА цього разу знову йшла окремо, ДСУ та СНПУ не взяли участі у виборах, а УКРП припинила своє існування.

Також мали місце спроби об'єднання націоналістичних та націонал-демократичних сил навколо кандидатів у президенти України. У 1999 році ДСУ та КУН підтримали кандидатуру Євгена Марчука, агітуючи за нього як за «українського державника». Разом з іншими партіями вони увійшли до об'єднання «У XXI сторіччя – з Євгеном Марчуком» (варто зауважити, що у КУН значна частина членства була проти таких дій; це була ініціатива частини проводу, яка фактично призвела до розколу партії) [22]. Більшість інших націоналістичних організацій не підтримала жодного з кандидатів.

На президентських виборах 2004 року значна частина націоналістичних організацій підтримала Віктора Ющенка. Лише «Тризуб» та УНА-УНСО Юрія Тими у першому турі виступили на підтримку кандидатури Богдана Бойка. Ці дві структури, а також партія Бойка «Народний рух України за єдність» та організація «Товариство відродження української нації» утворили блок «Рух за націю». Прибічники Ющенка та деякі експерти стверджували, що цей блок – штучне утворення, метою якого є відтягування голосів в його кандидата [23]. Пізніше, коли почалася Помаранчева революція, «Тризуб» (керівництво якого пояснювало підтримку Бойка тим, що той пішов на вибори із запропонованою організацією націоналістичною програмою [24]) приєднався до протестувальників та взяв активну участь у охороні наметового містечка. Ще одним націоналістичним формуванням, що не підтримало Віктора Ющенка, стала ОУН в Україні (на той момент – маргінальна і майже невідома організація). Передвиборчий відеоролик «Пане Ющенко! Ваша дружина американка» за участі лідера ОУНвУ Романа Козака більшості політологів розцінює як замовлення тодішньої влади [25].

Отже, ми бачимо, що попри численні заяви про необхідність об'єднання всіх вітчизняних націоналістичних сил реалізувати цю ідею протягом перших 15 років української незалежності так і не вдалося. Окремі спроби створення єдиного націоналістичного руху мали тимчасовий, ситуативний характер.

Крім того, націоналістичне середовище практично завжди було уражене внутрішніми конфліктами, що були викликані переважно електоральною конкуренцією, ідеологічними розбіжностями та ідеологічним фактором. Подібні процеси всередині самих організацій неодноразово призводили до розколів.

Події наступних років засвідчують, що вказані негативні тенденції у націоналістичному русі збереглися.

Джерела та література

1. Панченко В.Г. Легалізація та діяльність ОУН в Україні протягом 1990-х рр. / В.Г. Панченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – Вип. XXX. – С. 38–42.
2. Інтерв'ю Е.Андрющенка з Д.Ярошем. м. Дніпродзержинськ. 02.08.2010 р.

3. Інтерв'ю Е.Андрющенка з О.Черненком. м. Запоріжжя. 02.04.2010 р.
4. Інтерв'ю Е.Андрющенка з І.Іванченком. м. Дніпродзержинськ. 02.08.2010 р.
5. Пшенко Ю. УНА-УНСО накануне кризиса / Ю. Пшенко // Киевские ведомости (Киев). – 1994. – 1 октября.
6. Чемерис І. «Зруйнували УНА-УНСО так, що вишколений агент ГРУ не зробив би краще» / І. Чемерис // Українське слово (Київ). – 1994. – 20 жовтня.
7. Заява керівництва УНА // Голос нації (Львів). – 1994. – № 23-24 (86-87).
8. Інтерв'ю Е.Андрющенка з І.Мазуром. м. Київ. 02.07.2010 р.
9. Корчинський Д. Війна у натовпі / Д.Корчинський. – К. : Амадей, 1999. – 384 с.
10. Інтерв'ю Е.Андрющенка з В. Мирончуком. м. Київ. 02.11.2011 р.
11. «Наша Україна» виступає проти використання імені Ющенка в будь-яких провокаціях // Так! (Київ). – 2004. – 29 червня.
12. Електронне листування Е.Андрющенка з Р.Ковалем. 21.10.2010 р.
13. Клініка чи політика? // Наше місто (Дніпропетровськ). – 1997. – 28 червня.
14. Правые вступили в альянс // Днепр вечерний (Днепропетровск). – 1999. – 21 липня.
15. Ком'юніке про переговори ДСУ і УНА-УНСО // Особистий архів Е. Андрющенка.
16. Провокаторы к бою готовы // Всеукраинские ведомости (Киев). – 2001. – 7 февраля.
17. Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії / Г. Касьянов. – К. : Наш час, 2007. – 432 с.
18. Ковальчук А. На Крещатике все-таки подрались // Комсомольская правда (Киев). – 2001. – 9 февраля.
19. Яворський В. Заява з приводу розгону похорону Патріарха Володимира / В. Яворський // Незборима нація (Київ). – 1995. – № 14 (79).
20. Янковий О. Поважного звільнили, а голодування триває / О. Янковий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.old.banderivets.org.ua/index.php?page=pages/zmista/zmista037_2
21. Декларація Комітету Молодіжної Солідарності «Самостійна Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrnationalism.org.ua/news/?n=134&calendar=201302>
22. Електронне листування Е.Андрющенка з В.Рогом. 20.06.2012 р.
23. Дуда А. «Нацики» з Банкової / А. Дуда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.observer.sd.org.ua/news.php?id=3897>
24. Електронне листування Е.Андрющенка з А.Стемпіцьким. 20.06.2012 р.
25. Цибулько В. «Ваша дружина американка!... Ви дали орден Бойку!» / В. Цибулько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.blogs.pravda.com.ua/authors/tsnybulko/4b13b2fd26c26/>

Андрющенко Э. С. Конфликты, расколы и попытки объединения в украинском националистическом движении (1990-2005 гг).

Статья посвящена исследованию отношений между субъектами украинского националистического движения 1990-2005 годов. Рассмотрены причины и характер конфликтов между националистическими организациями. Описаны крупнейшие партийные расколы. Проанализированы попытки объединения праворадикальных формирований.

Ключевые слова: национализм, объединение, раскол, конфликт, ДСУ, УНА-УНСО, ОУН, КУН, «Тризуб».

Andriushchenko E. S. Conflicts, splits and attempts of unification in the Ukrainian nationalist movement (1990-2005).

The article is devoted to the study of relations between subjects of the Ukrainian nationalist movement in 1990-2005. The causes and nature of the conflict between nationalist organizations are considered. The biggest party splits are described. The attempts of unification of far right formations are analyzed.

Keywords: nationalism, unification, split, conflict, DSU, UNA-UNSO, OUN, CUN, «Tryzub».